

«ELUPÕLETAJA TÄHELEND» RAT «ESTONIAS»

Ballete kirjutas Stravinski läbi elu, ooperiga olid tal keerulisemad suhted. Sajandi alguses, oma esimese ooperi «Ööbik» loomise ajal tunnistas ta: «Ma ei salli ooperit. Muusikat saab kokku laulata juba žesti või sõnadega, aga mitte mõlemaga, ilma et see oleks bigaamia.» Aastate 1915–1934 vokaallavateostes püüdis ta seda dilemmat mitmel moel lahendada: «Pulmades», «Rebases» ja melodraamas «Persephone» andis liikumise tantsijatele, ooper-oratooriumis «Kuningas Oidipus» soovis üksnes muusika napilt teatraliseeritud esitust. «Päris» ooper on miniatuurne «Mavara», aga selles on traditsioonilised ooperivormid suurelt jaolt paroodiaobjektiks.

«Elupõletaja tähelelend» («The Rake's Progress»), Stravinski viimane ooper, ainus õhtutäite lavateos ja tema neoklassitsistliku stiiliperioodi luigelaul, on jälle «päris» ooper. Klassikalisi vormieeskujusid

(värsstekstidega aariad ja ansambli vaheldumisi proosa-retsitatiividega tšembalo saatel) on selles kasutatud täiesti tõsimeelselt. Paroodiline element heliseb õige kergelt kaasa muusikas ja süzeemotiivides. Üldiselt pole arvukad reministsensid muusikas (Mozart, Händel, Weber, Rossini jt.) või süzees (romantilise ooperi Mefisto-motiiv, solveiglik hingepäästmine, kolme kaardi motiiv, klassikalise ooperi stiilis ironilis-naiivne epiloog tõsise lõplahenduse järel jm.) siiski pilamiseks. Oma võimsa sünteesivaimuga on Stravinski loonud iseseisvalt elava terviku, mis ainekäsituselt — tõsise ja koomilise lahutamatu põiming — seisab kõige lähemal Mozarti «Don Giovannile».

«Elupõletaja» aine ja pealkiri on pärit William Hogarthi graviürisarjast, mida Stravinski nägi 1947. a. ja mis kohe «kutsus ta kujutluses esile ooperistseenide rea», nagu ta

ise on kirjutanud. XVIII sajandile iseloomulik õpetlik lugu noorest inimesest, kes talle osaksaanud õnne hoida ei oska, muutus mitmetähenduslikuks ja seosterohkeks koostöös libretist Wystan Hugh Audeniga, kes tõi sündmustiku uusi karaktereid ja olukordi.

Ooperi esilavastus oli 1951. a. Veneetsias väga esinduslike kunstnikega. Dirigeeris autor (pärast esietendust Ferdinand Leitner), lavastas Carl Ebert, kunstnik oli Nicolas Benois, peaosi laulsid Robert Rounseville, Otakar Kraus, Elisabeth Schwarzkopf ja Jennie Tourel.

Kõigist ooperi paljudest lavastustest pidas Stravinski parimaks Ingmar Bergmani oma Stokholmi Kuninglikus Ooperis (1962).

«Estonia» teater toob «Elupõletaja tähelelennu» lavale esimesena Nõukogude Liidus.

29. novembril olid Heli-
loojate Maja külalisteks Leningradi heliloojad-laulumeistrid. Kangelaslinna est-
raadikunstnike ettekandes
kõlas üheksa autori loo-
mingut. Menuga läinud õhtu
avas Veljo Tormis (pildil
vasakul), küllatunute
hulgas olid ka populaarse-
te laulude looja Veniamin
Basner (keskmisel pildil
vasakul) ja Leningradi he-
liloojate organisatsiooni
vastutav sekretär Vladislav
Uspenski. Õhtu lõpul esi-
tas ise oma laule meilegi
hästi tuntud Stanislav Pož-
lakov (parempoolsel pildil).

Praegu töötab teosega ka Moskva Muusikaline Kam-
merteater, kus esietendus on
kavandatud tuleva aasta märtsi-
sukuusse.

Lavastamisraskused algavad
juba tõkest. W. H. Audeni ja
Ch. Kallmani vaimusärav
tekst on äärmiselt tihe ja la-
kooniline (need lühikesed ing-
lise keele sõnad!). Kulno Sü-
valep ütleb, et temal pole nii
rasket ooperitõlget veel tul-
nud teha. Sellegipoolest on see
tema parimaid tõlkeid, õnne-
liku tasakaaluga sisulis-keele-
lise ilmekuse ja lauldavuse
vahel.

Kerge pole olnud ka diri-
gent Peeter Liljel, lauljatel ja
pillimeestel ning lavastaja Bo-
ris Tõnismäel. Et muusika
omalaadne ilu mõjule pääseks,
vajab ta niisama detailset vii-
mistlust kui Mozart. Stravins-
ki ise on küll arvanud, et te-
ma muusika võib esitusel tal-
luda kõike peale ebaõige või
ebamäärase tempo. Aga —
kõige enam sisselaulmist ja
-mängimist nõuabki kapriisne
rütmiika.

«Elupõletaja» ei ole «ise-
mängiv» ooper. Lavastajale
pakuks ta nagu piiramatu
fantaseerimisvõimalusi, aga
nende kasutamine vastavuses
mõttetäpse tervikuga on ras-
kem — ja vajalikum — kui
mistahes tuntud ooperis.

Lavastuse kunstnik on Lem-
bit Roosa, koormeister Uno
Järvela, kontsertmeistrid
Reet Laul, Helju Tauk ja Jaa-
nus Juul. Tegelasid on seitse:
Tom Rakewell — Ivo Kuusk
(külalisena), Rostislav Gurjev,
Tiit Tralla; Anne Trulove —
Maarja Haamer, Mare Jõge-
va, Helvi Raamat; Mike Sha-
dow — Voldemar Kuslap, Ar-
vo Laid; Türgi Baaba — Li-
dia Panova, Eve Neem, Leili
Tammel; vana Trulove, Anne'i
isa — Teo Maiste, Mati Palm;
Emand Goose — Aino Kül-
vand, Lia Laats; oksjonipidaja
Sellem — Enno Eesmaa, Mait
Robas; Valvur — Harri Ilves,
Henno Sein.

Esietendus on ülehomm.

MERIKE VAITMAA

